

GIZON - ZUGAITZA

Séamus Ó Mainnin

(Jon Mirande'k irlanderaetik itzulia)

Zurezko alki jaso batean exerita nengoen Mac Cartaigh'en ostatuan, Seán de Brún sartu zenean aterpe-billa, aspalditik egin ohi zuen legez. Kargudun bat zen, eta novelisten araura jende-arraza horrek diru-gabea dauka beti, baina ez dut nik ulertzen nolaz heietako edozein beartsu izan ditekian Sean'en irudimen aberatsa euki ezker. Neuk hogeit hamar zigarrillo erretzen ditut orain egunean, nahiz ez nintzan delako gau hartan *shilling* bakar baten jabe baizik eta nere sakela-ondoraino bultzatu nuen shilling bakar hura mutilla ene aldera etorri zenean. Sekulako ikaran jarri ninduen bereala, haren lehen hitzek beldur izugarria eragin ba aitzidaten bihotzean.

—«Alki hortatik jautsi zaite bertan», esan zuen, «bestela ez dituzu zure emazte eta haurrak berriro ikusiko».

Jautsi batekin jautsi nintzan, ustez galzori lazgarrian nengoela.

—«Zoriona izan duzu, alkiko estalgiak zuretik jagon zaitu eta.»

—«Bainan zer on du larruz izatea estalgiak, zura bezain gogorra ba da?»

Ez zuen berehala erantzun, baina hasi zen hasperenka.

—«Horazio gizajoa, esan zuen, ez dakit nola litzakean gaur, laruzko estalgi bat izan ba lu bere alkian.»

—«Zulo bat egin ahal zaio galtzetan?» galdatu nion.

—«Zulo haundi bat egin zaion lepoan, «esan zuen ahapetik, «bainan nik diot egin. Ixtorio zorigabekoa ba, eta beldur naiz ezin jasan dezakezunik esango ba nizu...»

—«Ixtorio bat jasaiteko gauza naiz, edozein ixtorio izanik ere», segurtatu nuen. «Esaidazu bada.»

De Brun'ek begirada bat eman zuen botoiletara eta hasperen bat soltatu zuen, Horazioren amorea gatik noski, eta gero bere ixtorioa jalki zidan.

«Iñork ez du iñoiz Horazio ikusi, nahiz lanean ari zen gure ororen buruzagia den legegizonaren etxean. Bere ofizina zeukan, eta ez zen sekula handik ateratzen, agure garratz, gaitzikorra zelako, iñorekin adiskidetzen ez zena. Askotan igartzen saiatu ginan, zenbat urte zitukean Horaziok, eta gure nausiak aitortu arren beraren aita-soaren zerbitzuan zegoela, ez zuen halarik ere uste Horazio ofizinan zegoenik aita-soak erosi zuenean. Nitaz besterik iñork ez zuen Horazio ikusten, nik bainion eguneango lana eramaiten, baiian hitz gutxi egiten nion, agure beltzaran, beso-luze bat baizik ez baitzen, alki batean exeririk suma edo subtrakzio egiten ari egun guztian. Larunbatetan ere ez zen nerekin mintzatzen. Egun handi hartan ofizina dena beterik zegoen zaldi—, garagarrardo— edo zineko izarren izenekin, bainan Horaziok ez zuen burua jasotzen, ez eta neri aldarrikatzeko dantza-etxeetatik hurrin egon nendin ere.

Hamar urtean sar-atera egin dut haren ofizinan, hark enekin mintzatu baino lehen. Delako egun hartan beldur galanta eman zidan, ikusi nuenean haren maxelek kolore berdea zeukatela. «Ene! esan nion, ba dirudi pikota ba duzula, bakarrik kolorea bestelakoa duzu.»

Eni buruz inguratu zen, eta berriro ikaratu nintzanikusi bainuen berdetasan hori begiaren zurian ere zeukala. Hitz egin zidan, baso zabal batean dabillen aize-bolada bat gogoratu zidan botz batekin.

—«Ezin ezkuta dezaket gehiago. Ene segetetua salatu behar ditut. Jakintsuek uste zuten izadiaren segetetuek garaitu zituztela, bainan neronek, neure buruaz, probatu dut oker zabiltzala guztiak. Zenbat denbora da ofizina hontan nagoela?»

—«Hogoi ta hama urte», esan nion.

—«Bai, eta askoz behiago ere» esan zuen. Hainbat denbora ereman dut gartzela hontako lau pareren artean, sumatzen eta sustraitzen, multiplikatzen eta banatzen. Ez nion ineresik arkitzen lan horri, bainan egin behar nuen. Horrela egon naiz, ene indarrak batzen egu-nero hona etorri ahal izateko, sumatu eta banatzera, eta horrelakoe-tara. Guztiak uste zuten luma darabilen tresna bat baizik ez nintzala, bainan amets urdinak ba zebiltzan beti ene buru urdinu hontan. Kanpoan izadia hil eta berpizten zen urtero, bainan lau pareta eta selauru baten hesia zegoen haren eta nere artean. Bizi beharrak bor-txatu ninduen begiak itxitzera kanpoko edertasunari, eta ez nuen izadia batere ikusten. Bainan —esan zuen bate batean— izadia etorri da ene gana. Ez zegoen ene ametsetan, bainan hura ene ondotik

zebillen, nitaz zoratuki maitemindurik litzakean emakume bat bezela. Ez kontu egin ene begi ta maxelen berdetasunari —esan zuen handizki— begira ene oinei.» Zurrumuru batean esan zituen azken hitzok ene belarrira.

Beldur nintzan beheiti so egiteko, uste bainuen pizti baten zangoak ikusiko nituela edo. Azkenekoz ordea heldu nintzan hari bekokiz bekokki begiratzera. Horazioren oinak alki-oinen inguruan gurutzaturik zeuden, eta so egin nienean, ikusi nuen haren galtza-erdi eta oinetakoak alkiaren kolore berdineko zirela. Zail zen konturatzeta non zeudēn odol, aragi, larru eta oihala, eta non hasten zen zura. Ez zitekean diferentziarik ikus heien artean. Eskua hedatu nuen, eta haztatu nituen oro batean. Oro zurezko mokor bakar bat ziran.

«Jajaja, esan zuen Horaziok, horrek ikara emaiten dizu!»

Begiak borobildu zaizkidan, ikusi nuenean haren gorputzaren bekoalde guztia tankera hortan zegoela, eta alki-oinak lurretik igarotzen zirela.

«Ohituko zatzaizkio, motell!» esan zidan. «Ulertzen duzu? Hainbat luzaro egon naiz alki hontan exerita, non haren zati bat bihurtu bainaiz orani, eta azpitik, lurrak gure oinak bere gana darakarzki. Hemendik gutxi barru, alki eta ni biok zugaitz handi eder bakar bat izango gera. *Kilmer* irakurri ahal duzu sekula?»

—«Ez» erantzun nion.

—«Ez izan ene beldur, eta laster ikusiko duzu iñoren begiek ikusi ez dutena. Gizon-zugaitz bat ikusiko duzu. Behar nuen ene denboran zerbait haundirik egin, eta izadia ene ganatu ezker, egin dut. Ez aipa neri izadiaren bularrean egoitea, poeta guztiek eskatzen dutena, neu dagoneko izadia bera nauzu!»

Ixildu zen de Brún eta izerdia txukatu zuen arpegitik. Beste begirada bat egin zion botoilari, baina ene shilling bakarrari tinko utsi nion, oso txiroa bainintzan egun heietan.

—«Poliki poliki, esan zuen de Brún'ek, heldu zen zugaitz izatera. Denbora luzera gabe haren soina enbor gogor bat bihurtu zen, eta urte baten buruan zur-aldaska bat agertu zen haren sudur-pekooaren orde. Esku-sega bat ekarri nuen ofizinari, bizarra Horaziori egiteko, baina beste apur baten barru ez zitzaion gehiago egin beharrik, nekez ezagut baitzitkean ordurako gizon baten arpegia izan zuela. Amerikako tabako-dendetan ikusi ohi diren zurezko Indianoren bat zirudian, baina, eztabaidarik gabe, ez zen sekula herrialde miresgarri heietan Horazioren bezelakorik izan.»

Urte hartan lehengo ezbarra gertatu zitzaigun. Goiz batean, haren gelara sartu nintzanean, gorputz-enborra makurturik zuen, eta leihora buruzko adarrak kristala hautsia zuen. Zoratzera nintzan. Galdeka hasi nintzaion, baina mintzoa galdurik baitzuen garai hartara,

ez zuen beste erantzunik egin zur-peza bat karrakatzen denean emaiten duen otsa baizik. Pattar tanto bat ixuri nuen haren ahoa izan zen lekuan, bainan besterik ez nuen lortu kolore gorrizka bat haren ostoetara erartortzea baino. Ez-jakin zertara jo ba nengoen, gure ofizinarean ondoan zegoen liburutegi batez gogoratu nintzanean.

«Ba ahal duzu zerbait zugaitzez», galdegin nion minuta baten buruan liburutegiko kargudunari.

—«Otso-lizarrez, gorostiaz, lizarrez edo haritz-ondoez?»

—«Horazio-ondoez», esan nion.

«Hum, esan zuen hark, H. G. Wells, ezkerraldeko liburu-pillan.

Bainan ez nuen erantzunik batere arkitu liburutegiko libururen batxoan ere, burutik burura *Zugaitzaren iratxoa* istudiatu arren. Bero zen liburutegian. Ene! zer beroa... Zerbaitxo edan ohi nuen egungo ordu hartantxe, eta orduantxe, hain zuzen, egarriak orhoit erazi zidan hamarrak zirela. Ene hurko-laguna galtzeko zorian zegoen, ba dakit, bainan hauxe da gizonen tankera, Jainkoak lagun dakigula! Egarrria uxatu bezain laster, Horazioren alkiaren gainera igo nintzan eta haren gainaldeko orbelak mozten hasi nintzan. Gero haren ondoan jarri nintzan eta otoitze bat esan nuen. Ordu bat joan zen, ordu bi, eta dagoneko baserrietako nekazariak ere otoitze egiten egongo ziran, euria hasi baitzen erortzen hirugarren orduan. Eguraldia eder denean, lurginek lanean dihardute: horrengatik beti daude otoitze egiten eguraldia leher dadin. Horazio zutitu zenean haren gaina zetozen euri-tanto lodien azpian, otoitze bat esan nuen nekazarien alde: euri-tanto bat edatera jaiki ez ba litz egun hartan Horazio, hilko zen. Gizon bat baino gehiago hil ohi du egarriak, nik diotsut.»

—«Beste gertakizunik izan ahal zenduten?» galdetu nion.

—«Baietz, esan zuen. Nigarrez hasi zen Horazio, eta malko lodiak jausten zitzaizkion enborrean behera. Berriz ere liburutegira joan nintzan.

—«Zer moduz Horazio?» galdegin zidan hango kargudunak.

—«Zerbaitek min daragoio, nigarretan ari da.

—«Nigarrez? Ikus Holtzinhakker'en liburuan hoge ta hamahirugarren orrialdea: zugaitzen neurosiak.»

Bainan ez nukean problema horren erantzuna idoroko, etxera sar eta emazteari probatu ez ba nion gudua sei hilabeteren barru amaituko zela.

«Ez ahal naiz mutil burutsua!» esan nion nere buruari. Ez nuke neronen garrantzia ulertuko emaztea ez ba nu konparazio-gaitzat.

Biharamonean zaku bat hazi erosi nuen, eta denbora laburretan barna, lore txiki batzuek ba ziran ugari Horazioren inguruan, eta berriro eguzkiari buruz zutitu zen lerdan. Hark ere beraren garrantzia ulertu zuen, ikusi zituenean gauza txiki horiek zoratuki dantzan

haren itzalean. Bere eskubiko abarrak oraindik idatzi nahi zuen, ez baitzitekean idaztetik geldi, eta luma bat jarri nionean abar-gainean, hasi nintzan haren gogoaren berri jakiten. Suma batean huts egiten zuenean, ba nekien zerbaiten gatik artega zegoela. Eta haren bidez gauza asko ikasirik, diru ederrik irabazi nuen, aldizkarietara artikulua igorritz zugaitez. Behintzat, asko irabazi nuen, behin *Zugaitzak eta Pythagoras'en theoremata* izendun artikulua bat igorri artean. Oso ona zen, funtsez eta formaz, baina artikulua atzera itzuli zidaten.

Denbora onik igaro genduen biok udaberrian. Alfonbra bat baino gehiago zulatu nuen, langelan zeihar hara hona ibilliz, bi eskuak atzelaldean gurutzatuta, ezin egonean, beldurrez, Horazioren lehen ostoak sor haiduru. Txoritxoak ba zetozen eta beren kabiak egiten zituzten lehenago Horazioren ilhea izan zen lekuan eta sarri ikusten nuen txantxangorritxo bat haren sudurra izan zen lekuari oldartzen eta tiratzen. Zibuka jartzen zen orduan, eta aizeak marruma antzera egiten zuen haren abarretan, toki guztia soinu bezala arteraino. Urtea aurrera zoala, fruitu-mota bat etorri zitzaion, baina igarrak ziren fruituok, garratzak, zume guztia galdurik baitzeukan Horaziok, gizon zelarik ereman zuen bitzta gatik.

Udazkenean, berriz, korapillo bat gaitza izan nuen askatzeko. Problema zen: nola osto hilak kanpora eroan ofizinako iñork jakin gaberik. Ene soineko-pean jartzen nituen; buruzagiak saria behehitu zidan ordea, ustez eta lodiegi egiten ari nintzala. Egun batean, orbel bat hegaldatu zen eta buruzagiaren mahainean erori zen. Sekulako beldurrean sartu nintzan, baina uste izateko da buruzagiak pentsatu zuela hori seinale bat zela, egun hartantxe antolatuta izan zen oihan-lanetako lagundi bateko titulu-pakete bat eros zezan. Eta delako lagundiak hautsi egin zuenean, Horazio eskuan, ez, txotxabarrean jo nuen.

Ni nintzala kausa, marranta edo katarro gaizto bat heldu zitzaion negu batean. Honela gertatu zen: urte hartako udan hazkure bat izan zuen bizkarrean, eta zin egin nion sendatuko nuela. Sendatzeko, nere izena idatzi nion bizkarreko zurean. Ondikoren ondikoz! horrek ahuldu zuen dudarik gabe, eta aizea sartu zenean, etorri zitzaion marranta tzar hori. Berotzeko, *whisky* eman nion edatera eta on egin zion. Ala fedea; ke beltz bat atera zitzaion, astebetean, izena idatzi nuen lekutik.

Egun bat etorri zen ordea non zorigaiztoak jo gaigintuen. Ofizian geunden kargudun guztiak gogor lanean ari ginan. Ez zenuen *jazz*-ahaidetik leku guztian entzungo, ez eta eztabaidarik edo hitz-asperturik edozein tokitan: zaldi—, garagarrardo—, zineko izarren eta *bookmaker*'en izenak zebiltzan oren ahotan. Gure buruzagi

lege-gizona kliente batekin hizketan zegoen, eta hamarna shilling kontatzen zizkion erraiten zion hitz bi-silabadun bakoitzaren gatik. Kargudun gazteak atsegabeturik zeuden, periodikoak ez zekarrelako hiletarik edo surterik edo ontziondatzerik. Dakusazun bezela, laneko egun amorratua zen.

Bat batean, zerbait erdibitzen eta urratzen zelako ots bat entzun zen airean. Lur-zola zabaldu zen, eta zerbait beltz, gogorrik agertu zen. Lege-gizona leihotik kanpo ihesi joan zen eta guztiok zuloaren inguruan batu ginan. Eztabaida eta oihu ezagun zen kanpoan, eta ikusi genuen lege-gizona goiti etortzen arrain-otare baten barruan, eta ba zegoen hiriko iparraldeko emakume bat harekin eztabaidan. Sartu zen bada nausia, bakoitzaren begiak hari so zirela, bakoitzaren sudurra hari buruz inguratutik, eta telefonora hurbildu zen. Luzaro gabe polizisten oin lodiak ba zabiltzan lekuan gaindi. Orduantxe ulertu nuen zer jazo zen. Horaziok abar bat bultzatu zuen buruzagiaren mahainaren petik... Lasterka atera nintzan, eta atzera itzuli ororen ixilean. Horazioren ondoan exeri nintzan, nigarra begietan nuela. Otsanki, samurki mintzatu nintzaion alkarren laguntasunean euki genduen denbora ederraz, eta haren eskua adiskidetsuki, adeitsuki, bihotz-mindurik hazkatu nuen. Ikusi nuen begiak zerura buruz inguratutik zeuzkala, kabia egitera zijoazen txoritxoegi begira, eta erosi berri nuen aihotz bat har eta haren zintzuraren lekuan igaro nuen. Ez nuen haren orroa entzun, txoriak zoliki eta goibelki kantaz ari zirelako haren kariaz; eta polizistak gelan sartu baino lehen, Horazio nere etxera ereman nuen taxi batean.

Iñork ez gintuen berriro ofizina hartan ikusi. Gogoratzen zera beharbada periodikuek ekarri zituzten eztabaidez, guzaitz-enborra gatik, eta munduaren gainaldetik iñori ezer esan gabe eta lege-gizonari saririk eskatu gabe itzali ziren bi kargudunak gatik? Ni bitartean Horaziorekin batean nengoen baserri batean. Gaitz orotatik gordezten nuen, eta esaten ba dizut sutondoan atxiki nuela joan den negu guztian, ulertuko duzu nola leial egon nintzan haren oroitzapenari. Behin, emaztea entzun nuen esaten haren gandik berezi behar nintzala eta bertze emazte bat bildu behar nuela. Apaizaren gana joatera zen, hizketan egoiten nintzan egur-puska hartatik kanpo deabrua konjura zezan. Orduan, Horazio kanpora eraman nuen, bihotz-gabeturik, eta lantegi batera saldu nuen. Horazio gizajoa...»

—«Eta hori da Horazioren ixtorioa?» esan nion de Brún'i.

—«Horixe», erantzun zidan, eta lapitz bat atera zuen sakelatik. «Lapitz-egile batzuei saldu nuen, sumatzen eta subtrahitzen ari direnek haren ispirituaren parte bat euki dezaten. Ez ahal zera zu ere idazlaria?» galdetu zidan.

—«Saiatzen naiz izaten», ihardetsi nion.

—«Shilling bakar batentzat uzten dizut», esan zuen. «Lagunduko dizu izu-ipuin bat, edo guduko berriak, edo beharbada poema bat idazteko.»

—«Ongi dago», esan nuen, eta neure izerdiz irabazitako shilling hari agur eegin nion.

Shilling haren ordaina edan zuen de Brun'ek, eta berriro mintzatu zen.

—«Nahi ahal duzu ixtorioa egia delako proba bat?»

—«Bai, gogotik nahi nuke», esan nion.

—«Ederki! begira lapitzean markaturik dauden *hizkiei*: H. G. Horazio Gizajoa esan nahi dute hizkiok», esan zuen ahoa txukatzen zuela eta atera buruz abiatzen zelarik.

